

УДК 373.2.064.1(045)

DOI <https://doi.org/10.30970/2522-1876-2019-5-8>

## ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З БАТЬКАМИ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

**Світлана Пехарєва**

*КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,  
пров. Руставелі, 7, м. Харків, Україна, 61001  
e-mail: pehareva@gmail.com*

**Людмила Савченко**

*КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,  
пров. Руставелі, 7, м. Харків, Україна, 61001  
e-mail: savchenkoluda1970@gmail.com*

Сучасна наука оперує даними про важливість сімейного виховання для повноцінного розвитку особистості дитини, оскільки його сила і вплив не порівнюються з жодним, навіть з дуже кваліфікованим вихованням у дитячому садку чи школі. Психологічні та соціально-педагогічні дослідження дають змогу стверджувати, що сім'я посідає дуже важливе місце серед факторів та соціальних груп, які впливають на формування особистості.

Повноцінне здійснення завдань розвитку, навчання і виховання дошкільників значною мірою визначається налагодженням взаємодії дітей і дорослих: «педагоги – діти – батьки». Педагогам і членам родин вихованців слід усвідомити, що і діти, і вони є повноправними учасниками педагогічного процесу та взаємодіяти на засадах діалогу, довіри, партнерства з правом ініціативи, активної дії, самоконтролю. Позиція дитини потребує поваги, розумного захисту і підтримки з боку дорослих учасників взаємодії.

На сучасному етапі складна й відповідальна просвітницька робота закладу дошкільної освіти спрямована на розширення й поглиблення уявлень членів родин про сучасні освітні завдання, роль вікових та індивідуальних особливостей дитини в її особистісному становленні, сутність компетентності як інтегративну якість особистості. Нині вкрай важливо узгодити позиції та очікування педагогів і батьків, принаймні по основних напрямках, гуманізувати взаємодію, налаштуватися на необхідність професійного та особистісного самовдосконалення.

Педагогічний колектив має взяти собі за пріоритетні напрями роботи з батьками: сприяння підвищенню психологічної та педагогічної компетентності батьків щодо розуміння закономірностей розвитку дитини, а також питань навчання і виховання дошкільнят; залучення батьків до співпраці у створенні належних умов для життєдіяльності та розвитку дітей; всебічне вивчення становища, статусу родини та моделі взаємодії з ними для здійснення диференційованого підходу; залучення батьків до активної участі в заходах, що проводяться в дошкільному закладі, формування в них відчуття приналежності до колективу дитячого садка як односторонців і спілників; формування усвідомленого розуміння батьками своєї відповідальності за максимальне забезпечення дитині повноцінного життя в майбутньому.

Показниками результативності взаємодії можна вважати наявність у дошкільному закладі доброзичливої атмосфери між вихователями та батьками, високий рівень загальної та педагогічної культури батьків і педагогів, їх зорієнтованість на самовдосконалення і саморозвиток, створення умов для повноцінного розвитку дошкільнят.

*Ключові слова:* сім'я, сімейне виховання, робота з батьками, педагогічна діяльність, педагогічна культура батьків, сучасний заклад освіти.

Важливим складником освітнього процесу сучасного закладу освіти є організація роботи з батьками вихованців.

Сім'я є головним соціальним інститутом, де формуються та розвиваються соціально значущі цінності і настанови особистості, де відбувається соціалізація і виховання покоління, що підростає.

Модернізація дошкільної освіти не може не торкнутися сучасної сім'ї, лишити родину стороннім спостерігачем змін, що відбуваються у першій її ланці, не зачепити її інтересів.

Ефективне впровадження базової програми освіти потребує оновлення стратегії й тактики взаємодії педагогів з батьками, зміни її векторів та акцентів, осучаснення предмета розмов, розширення спектра життєво важливих проблем, надання зустрічам більшої щирості, відвертості, конструктивності, звільнення від надмірної формалізованості.

Звернення до історії засвідчує, що питання сімейно-шлюбних відносин віддавна привертало увагу мислителів. Серед них передусім варто назвати Платона, Аристотеля, Ф. Бекона, Ж.-Ж. Руссо, І. Канта.

Проте комплексного аналізу сім'я вперше набуває лише у Г. Гегеля, який у межах своєї «Філософії права» дійшов висновку, що сім'я – це складне і багатомірне утворення, основними системоутворюючими моментами якого є шлюб, власність і діти.

Здавна триває дискусія, що є важливішим у становленні особистості: сім'я чи суспільне виховання (дитячий садок, школа, інші освітні установи).

Так, видатний педагог Я. Коменський схилився на користь сім'ї і називав материнською школою ту послідовність і суму знань, яких набуває дитина з рук і вуст матері, уроки матері без перерви в розкладі і без вихідних і канікул. Погоджувався з ним Г. Песталоцці: «Сім'я є істинним органом виховання».

Інший погляд на сім'ю мав Р. Оуен. Він розглядав сім'ю як перешкоду на шляху формування нової людини.

На важливість родинного виховання вказували відомі діячі Г. Сковорода, С. Русова, Т. Шевченко, І. Франко, Л. Українка, Т. Лубенець, Г. Ващенко.

Сучасна наука також оперує даними про важливість сімейного виховання для повноцінного розвитку особистості дитини, оскільки його сила і вплив не порівнюються з жодним, навіть з дуже кваліфікованим вихованням у дитячому садку чи школі. Психологічні та соціально-педагогічні дослідження дають змогу стверджувати, що сім'я посідає дуже важливе місце серед факторів та соціальних груп, які впливають на формування особистості (Ю. Азаров, Ф. Байков, Е. Васильєва, В. Гуров, Е. Каган, Т. Кулікова, П. Лесгафт, А. Харчев, Т. Шеляг та ін.).

У нових умовах суспільного, освітнього й технічного розвитку законодавство України чітко визначає межі відповідальності сім'ї за навчання і виховання дітей: саме батьки чи особи, які їх замінюють, зобов'язані постійно дбати про своїх дітей, створювати належні умови для розвитку їхніх природних здібностей, зміцнення фізичного здоров'я, отримання загальної освіти та інше.

Сім'я – це первинне природне середовище, джерело духовної та матеріальної підтримки для дитини.

З-поміж багатьох функцій, які виконує сім'я, найважливіша – виховна. Однак кризові явища, притаманні сучасному українському суспільству, економічні труднощі гальмують адаптацію сім'ї як соціального інституту до нових умов, негативно позначаються на її виховній ролі. Нині не кожна сім'я готова взяти на себе всю відповідальність за соціалізацію дітей.

Сім'я не є ізольованим мікросередовищем: багатоканальні зв'язки з'єднують її із суспільством; різноманітні зовнішні чинники впливають на здійснення нею виховної

функції. Важливе місце тут належить закладам освіти, педагогам, які завдяки фаховій освіті володіють необхідними психолого-педагогічними знаннями, професійними вміннями і навичками, виступають важливим складником у педагогічній співдії «дитина – батьки – вчитель».

У сучасних умовах координацію виховних дій сім'ї покладено на заклад освіти і від того, як організована і реалізована робота з батьками дітей, значною мірою залежить успішність процесу їх навчання і виховання. Важливим завданням є широке залучення батьків, усіх дорослих членів сім'ї до співпраці з педагогічним колективом, до активної участі в житті закладу освіти.

Встановлення і підтримання педагогічної співдії «діти – батьки – педагоги» необхідно вибудовувати на принципах взаємоповаги, довіри, відповідальності та рівноправного партнерства.

Основою такої співдії має стати єдність у ставленні до дитини як до найвищої цінності.

Зміст педагогічної діяльності педагога має спрямовуватись на підвищення готовності батьків до виховання дітей, на усвідомлення ними важливості відповідального батьківства, на передачу всім дорослим членам родини певної психолого-педагогічної, фізіолого-гігієнічної, правової інформації, на формування в них відповідних практичних умінь і навичок.

Діяльність батьків і педагогів заради інтересів дитини буде успішною лише в тому разі, якщо вони стануть союзниками, що дасть їм змогу краще пізнати дитину, побачити її в різних ситуаціях, що допоможе дорослим усвідомити індивідуальні особливості дітей, розвивати їхні здібності, формувати ціннісні життєві орієнтири, попереджати негативні прояви в поведінці. Важливими завданнями в діяльності педагогів є налагодження партнерських взаємин і спільних інтересів з родиною кожної дитини, створення атмосфери довіри, взаєморозуміння, взаємодопомоги, співтворчості у вихованні та навчанні молодого покоління.

Останнім часом спостерігається певне звуження цього аспекту діяльності закладу освіти і педагога, самоусунення педагогічних колективів від роботи з сім'ями дітей. Як наслідок, виникає відчуження сім'ї від закладу освіти, педагогів – від батьків, родини – від інтересів творчого і вільного розвитку особистості дитини.

Організація роботи з батьками в сучасному закладі освіти має здійснюватися за такими основними напрямками:

- вивчення сімей, їх виховного потенціалу;
- включення батьків, усіх дорослих членів родини у освітній процес як його рівноправних учасників, інтеграція зусиль і гармонізація взаємин педагогічного колективу і батьківської громадськості в створенні сприятливих умов для ефективної роботи освітнього закладу;
- формування педагогічної культури сучасної сім'ї та організація психолого-педагогічної просвіти батьків;
- організація роботи з сім'єю вихователів, психолога, соціальних педагогів, лікаря тощо.

Організація роботи з батьками в закладі освіти – багатоаспектна і має значні педагогічні можливості. Успіх в організації роботи великою мірою залежить від особистості й авторитету педагога, його професійності, високих моральних, людських якостей, уміння спілкуватися з батьками, колегами, дітьми.

Розглянемо перший аспект роботи з сім'ями в сучасному закладі освіти. Робота починається із вивчення сім'ї з точки зору виконання нею своєї виховної функції для вста-

новлення неформальних взаємин між педагогами і батьками, створення бази співробітництва щодо виховання дитини, визначення умов і факторів, які сприятимуть ефективній співдії сім'ї та закладу освіти.

Стосовно сім'ї заклад освіти має бути консультативним і просвітницьким центром з психолого-педагогічних питань виховання.

Формами вивчення виховного потенціалу сім'ї можуть бути відвідування сім'ї, листування з батьками, запрошення батьків до ЗДО. Ознайомлення з побутовими умовами життя дитини сприяє уявленню педагога про характер, інтереси та нахили дитини, її ставлення до батьків, старших і молодших членів сім'ї.

Родинні традиції, народні, національні звичаї є могутнім джерелом формування морально-етичних норм особистості дитини, долучення її до історичних витоків свого народу, виховання поваги до інших народів. Важливою місією педагогічних колективів є допомога сім'ї у відродженні, збереженні, підтримці традицій народної педагогіки.

Розглянемо наступний аспект організації роботи з батьками – об'єднання батьків у згуртований колектив.

Провідною формою роботи з батьками, яка характеризується значною педагогічною доцільністю, є батьківські збори. Батьківські збори – це громадський орган, який своїми рішеннями визначає завдання, зміст, напрями роботи батьківського колективу, групи, освітнього закладу. Порядок їх проведення довільний, на розсуд педагога. На батьківських зборах згуртовується колектив батьків, формується загальна думка щодо актуальних проблем життєдіяльності класу, формується педагогічна культура батьківської громадськості. Батьківські збори виявляють думки і точки зору як батьків, так і вчителя, виробляють колективні рішення і спільні єдині вимоги до навчання і виховання дітей. Ефективність батьківських зборів значною мірою залежить від вибору педагога для обговорення з батьками актуальних для них педагогічних проблем.

На батьківських зборах відбувається обрання батьківського комітету класу; підбиття підсумків роботи, систематичне ознайомлення батьків із завданнями, новим змістом і напрямками освітнього процесу, специфікою роботи сучасного закладу освіти. Батьки отримують інформацію про нормативно-правове підґрунтя нововведень в освіті.

З урахуванням сучасних вимог до урізноманітнення форм проведення батьківських зборів організовуються «круглі столи», практикуми, семінари, тематичні дискусії самих батьків із запрошенням фахівців з різних галузей знань, у чиїх консультаціях зацікавлені родини учнів.

Пріоритетним аспектом у роботі освітнього закладу з батьками є організація педагогічного всеобучу з метою формування їхньої педагогічної культури.

Формування педагогічної культури батьків є частиною соціальної політики сучасного українського суспільства, оскільки послаблення інституту сім'ї – серйозна проблема соціальної політики держави.

Важливе завдання закладу освіти – допомогти батькам у виконанні ними функцій вихователів. Під цими функціями розуміється не тільки створення гармонійних взаємин між батьками та дітьми, але й їхніх передумов: певного способу життя і доброзичливих взаємозв'язків усіх членів родини.

Отже, формування педагогічної культури сучасної сім'ї – це процес виховання і перевиховання дорослих: батьків, інших членів родини, навіть опосередковано дітей, який може бути корисний і необхідний і тим батькам, які не відчувають проблем, виховуючи своїх дітей.

Формування педагогічної культури батьків у сучасному закладі освіти здійснюється через: університети педагогічних знань; батьківські лекторії; участь у тематичних кон-

ференціях з обміну досвідом сімейного виховання; вечори запитань і відповідей; диспути, дискусії; батьківський клуб за інтересами.

Усі ці форми роботи сприяють підвищенню рівня педагогічної культури батьків, їхньої психолого-педагогічної компетентності в питаннях сімейного виховання, виробленню єдиних підходів усіх членів родини і педагога до виховання дитини. Дуже важливим є залучення батьків до визначення тематики занять і заходів.

Особливо ретельно спланованого індивідуального підходу потребує робота з багатодітними, неповними та неблагополучними сім'ями. Допомогу таким сім'ям щодо поліпшення їхніх матеріальних умов, розв'язання фінансових питань, забезпечення освітнього процесу і відпочинку дітей рекомендуємо організувати зусиллями громадськості (йдеться про піклувальні ради, батьківські ради). Заклад освіти має стати таким сім'ям надійною опорою та партнером.

Одним з проблемних залишається такий аспект організації роботи з батьками дітей у сучасному закладі освіти, як корекція виховної діяльності родин, умови життя в яких негативно впливають на розвиток особистості дитини.

Корекція виховної діяльності таких родин має починатися з глибокого і змістовного вивчення педагогом умов життя, побуту, взаємин між дорослими і дітьми, особистості кожного з батьків, рівня їх загальної та педагогічної культури.

Важливо, аби педагог не тільки виявив основну причину неблагополуччя, але і його витоки, закладені в особистостях батьків, інших дорослих членів сім'ї, визначив найбільш істотні помилки в сімейному вихованні та шляхи їх усунення, тобто окреслив можливості застосування індивідуального підходу до членів таких родин.

Такий підхід вимагає від педагога спеціальних професійних умінь, обов'язкового дотримання педагогічного такту, доброзичливого ставлення до батьків і дітей у будь-яких ситуаціях.

Найважливішими умовами роботи педагога з неблагополучними сім'ями є врахування індивідуальних особливостей кожної родини, вміння зрозуміти труднощі та негаразди, опора на позитивне в особистості кожного з дорослих і дитини, віра в можливість покращення морально-психологічного клімату родини за умови копіткої роботи з нею, розуміння специфічності кожного випадку сімейного неблагополуччя.

Педагогу в організації корекції виховної діяльності в таких сім'ях необхідно враховувати, що останнім часом спостерігається тенденція до збільшення кількості неповних сімей, які утворилися внаслідок розлучення, смерті одного з батьків тощо, такі родини мають обов'язково бути на обліку психологічних служб, а робота з такими сім'ями має бути спланована педагогом спільно із психологом, соціальним педагогом. Доцільно звернути увагу на сім'ї, що утворились у результаті повторних шлюбів, і діти в них виховуються нерідним батьком чи матір'ю, а також на сім'ї, у яких виховні функції здійснюють піклувальники чи опікуни. Завдання педагога – допомогти встановити контакт з дитиною, проаналізувати стосунки, які складаються в сім'ї.

Допомогою в організації сімейного виховання самотніми матерям, батькам стануть спеціальні факультети університетів педагогічних знань, індивідуальні форми роботи, ретельно сплановані педагогічним колективом. Необхідно тримати такі сім'ї на особливому обліку піклувальної ради, у разі потреби здійснюючи потрібні заходи щодо матеріального забезпечення навчання, розвитку і виховання дітей.

Доцільно наголосити на необхідності тісної взаємодії психологічної служби і вихователя. Саме практичний психолог мусить допомогти педагогам і батькам знайти вихід з конфліктної ситуації, оволодіти навичками та прийомами міжособистісного спілкування.

Робота з батьками і сім'ями дітей – один з найважливіших напрямів діяльності сучасного педагога і одночасно одна з «найвужчих» ланок у його практичній діяльності. У зв'язку з цим значно зростає актуальність підготовки майбутніх педагогів до проведення роботи з батьками, організації їх педагогічного всеобучу.

Отже, ефективність усієї виховної системи закладу освіти забезпечується насамперед взаємодією педагогів з батьками дітей, утвердження батьків, усіх дорослих членів родини як суб'єктів цілісного виховного процесу, формуванням у них установок на самостійну творчу діяльність шляхом упровадження активних форм, передових технологій і методик психолого-педагогічної просвіти.

### Список використаної літератури

1. Бех І.Д. Особистість народжується в сім'ї. *Початкова школа*. 1994. № 2. С. 8–10.
2. Диалоги о воспитании: Кн. для родителей. / Пер. со 2-го рус. изд. Сост. О.Г. Свердловва; Редкол.: В.М. Столетов (отв. ред.) и др. Киев : Радянська школа, 1986. 304 с.
3. Кравченко Т.В., Трубавіна І.М. Допомога батькам у вихованні дітей. Київ : ДЦССМ, 2004. 100 с.
4. Матвеева Л.Г. Практическая психология для родителей, или Что я могу узнать о своем ребенке. Москва : АСТ-Пресс, 1997. С. 102–149.
5. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. Київ : Рад. школа, 1978. 263 с.
6. Хромова О.Л. Педагогічний всеобуч батьків / О.Л. Хромова, Т.В. Кравченко. Київ : Знання, 1990.
7. Школа батьківства. *Психолог*. 2004. № 27–28. 120 с.
8. Як виростити дитину здоровою : посібник для батьків учнів молодшого шкільного віку. Київ : Прем'єр-Медіа, 2001. 204 с.

## ORGANIZATION OF WORK WITH PARENTS IN A MODERN EDUCATION INSTITUTION

**Svetlana Pehareva**

*Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy"*  
*of Kharkiv Regional Council,*  
*lane Rustaveli, 7, Kharkiv, Ukraine, 61001*  
*e-mail: pehareva@gmail.com*

**Liudmyla Savchenko**

*Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy"*  
*of Kharkiv Regional Council,*  
*lane Rustaveli, 7, Kharkiv, Ukraine, 61001*  
*e-mail: savchenkoluda1970@gmail.com*

Modern science operates on the importance of family education for the full development of the child's personality, since his power and influence are not comparable to any, even with a very skilled education in kindergarten or school. Psychological and social-pedagogical studies suggest that family is very important among the factors and social groups that influence personality formation.

The full implementation of the tasks of development, education and upbringing of preschool children is largely determined by the establishment of interaction between children and adults: "teachers – children – parents". Teachers and family members of pupils should be aware that both children and they are full participants in the pedagogical process, and interact on the basis of dialogue, trust, partnership with the right of initiative, active action, self-control. A child's position requires respect, reasonable protection and support from adult participants in the interaction.

At the present stage complex and responsible educational work of the institution of preschool education, aimed at expanding and deepening the perceptions of family members about modern educational tasks, the role of age and individual characteristics of the child in his personal development, the essence of competence as an integrative quality of personality. Today it is extremely important to reconcile the positions and expectations of educators and parents, at least in the main areas, to humanize interaction.

The pedagogical team should take priority for work with parents: promoting the psychological and pedagogical competence of parents to understand the patterns of child development, as well as issues of education and upbringing of preschool children; involvement of parents in cooperation in creating the right conditions for life and development of children; comprehensive study of the status, status of the family and models of interaction with them for a differentiated approach; involvement of parents in active participation in activities conducted at the preschool institution, forming in them a sense of belonging to the kindergarten collective as like-minded people and associates; formation of parents' conscious understanding of their responsibility for maximizing the child's full life in the future.

Indicators of effectiveness of interaction can be considered the presence of a friendly atmosphere in the preschool institution between caregivers and parents, a high level of general and pedagogical culture of parents and educators, their focus on self-improvement and self-development, creating conditions for the full development of preschoolers.

*Key words:* family, family education, work with parents, pedagogical activity, pedagogical culture of parents, modern educational establishment.